

Tvistelovbrev nr. 5

Domstolenes saklige og stedlige domsmyndighet

Lovens kapittel 4 består av to deler og inneholder grunnleggende regler om domstolenes kompetanse. Del I gjelder saklig domsmyndighet, mens del II gjelder stedlig kompetanse eller vernetting.

§ 4-1 med overskriften saklig domsmyndighet har ingen direkte parallell i tvistemålsloven. Paragrafen gir i oversikts form en henvisning til hvor man finner reglene om de enkelte instansenes oppgaver, det som gjerne kalles den funksjonelle kompetansen. Den mest allmenne regelen om domstolenes saklige kompetanse er ellers § 1-3 første ledd, hvorefter domstolene behandler saker om "rettskrav".

Forliksrådene er tatt ut av listen over "alminnelige domstoler" i domstolloven § 1 og har i annet ledd fått endret betegnelse til meklingsinstitusjon med begrenset domsmyndighet som angitt i tvisteloven § 6-10. Tingretten er den alminnelige førsteinstans og behandler saker etter allmennprosess i kapittel 9 og småkravsprosess i kapittel 10. I tillegg kommer saker om midlertidig sikring etter kapittel 32-34, gruppesøksmål etter kapittel 35 og saker om overprøving av tvangsvedtak i helse- og sosialsektoren i kapittel 36. Dommer i forliksrådet overprøves ved søksmål til tingretten etter førsteinstansreglene. I tillegg kan noen få andre avgjørelser av forliksrådet overprøves ved anke etter reglene for anke over beslutninger, jf. § 6-14. Nytt i tvisteloven er at rettsforlik overprøves ved søksmål til tingretten, ikke anke, etter § 19-12 annet til fjerde ledd.

Lagmannsrettens eneste førsteinstanssaker er søksmål til overprøving av Trygderettens kjennelser, som behandles etter kapittel 9. For øvrig videreføres lagmannsrettens og Høyesteretts oppgaver som rettsmiddelinstanser. Høyesteretts kjæremålsutvalg er strøket av listen over domstoler i domstolloven § 1, men lever som "ankeutvalg" videre som betegnelse på Høyesterett satt med tre dommere, jf. § 30-1 og domstolloven § 5 første ledd. En viktig endring er at Høyesterett kan settes som "storkammer" med 11 dommere, se domstolloven § 5 fjerde ledd. Det er forutsatt at flere prinsipielle saker enn i dag vil bli behandlet med sterkere sammensetning enn avdeling med fem dommere, mens plenum blir forbeholdt de "helt særlige tilfeller" og vil bli benyttet sjeldnere enn i dag.

Tvistemålsutvalget foreslo at forliksrådsbehandling alltid skulle være frivillig. Justisdepartementet var ikke enig, men fant det upraktisk at saken ved manglende forliksmekling skulle avvises fra tingretten, slik det er i dag. I stedet fikk man regelen om henvisning til riktig forliksråd i § 4-2 som en parallell til § 4-7 første ledd.

Vernetingsreglene i kapittel 4 del II viderefører mange av reglene i tvistemålsloven kapittel 2, men det har vært et siktemål å gjennomføre en betydelig forenkling og samtidig harmonisering med Lugano-konvensjonen. For saker som omfattes av Lugano, gjelder

konvensjonen fortsatt direkte som norsk lov med forrang for tvistelovens regler, jf. også § 1-2. Sammenlignet med tvistemålsloven er de viktigste endringene at tvisteloven ikke har noen regler om tvunget vernetting, at forretningsvernettinget i § 27 ikke er videreført, og at adgangen til å reise saker ved saksøkerens hjemting er utvidet.

Regelen i § 4-3 første ledd om norske domstolars domsmyndighet i internasjonale forhold er ny, men er ment å svare til gjeldende rett, se særlig Rt. 1998 side 608 og Rt. 1998 side 1647. At det kan påvises et vernetting for saken i Norge etter reglene i § 4-5, medfører derfor ikke at saken nødvendigvis kan anlegges i riket.

Alminnelig vernetting etter § 4-4 tilsvarer det tvistemålsloven kalte hjemting. Reglenes innhold er på vesentlige punkter videreført fra tvml. §§ 17, 18 og 21.

Listen over valgfrie vernetting i § 4-5 utvider adgangen til å anlegge søksmål ved saksøkerens alminnelige vernetting. Det vises spesielt til syvende, åttende og niende ledd om forbrukerforhold, saker mot stat og kommune og saker mot forsikringsselskaper. At staten nå "hører hjemme" i hele landet, vil medføre en spredning av en del sakstyper som nå praktisk talt utelukkende behandles av Oslo-domstolene. Fast eiendoms vernetting er bare beholdt som valgfritt vernetting i første ledd, men tvunget vernetting kan fortsatt følge av spesielle prosessregler som odelslova § 60 første ledd. De øvrige alternativene i § 4-5 viderefører i det vesentlige tidligere rett.

Avtalt vernetting i § 4-6 viderefører i vesentlig forenklet form tvistemålsloven § 36. Det stilles krav til klarheten av en avtale som fraviker lovens vernettingsavtaler.

I § 4-7 forbedres domstolenes servicenivå for det tilfelle at saken anlegges ved en domstol som ikke har stedlig kompetanse. I stedet for å avvise saken, skal retten etter første ledd henvise saken til riktig domstol forutsatt at saken hører under norsk domsmyndighet, se til sammenligning § 4-2 om henvisning fra tingrett til forliksråd. Adgangen til overføring av saken til annen domstol etter domstolloven § 38 er beholdt, se henvisningen i § 4-7 annet ledd.

Aktuelle diskusjonstemaer:

1. Hva innebærer tilknytningskravet i § 4-3 første ledd ?
2. Kan det reises sak i Norge mot et "NUF" (norsk avdeling av utenlandsk foretak)?
3. Hvilke sakstyper er aktuelle etter de nye alternative vernettingene i § 4-5 syvende til niende ledd? - Forholdet mellom forbrukervernettinget i syvende ledd og kontraktsvernettinget i annet ledd. – Kan en asylsøker reise sak om gyldigheten av utvisningsvedtak i den rettskrets asylmottaket ligger? – Kan et forsikringsselskap reise sak om et regresskrav mot et annet forsikringsselskap ved sitt eget alminnelige vernetting?
4. Hvilken betydning har det at saksøkte i tilsvaret unnlater å fremme innsigelse vedrørende vernetting? Er tvml. § 92 videreført i tvisteloven?

